ÖSTERREICHISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN
PHILOSOPHISCH-HISTORISCHE KLASSE
DENKSCHRIFTEN, 475. BAND

VERÖFFENTLICHUNGEN ZUM
SCHRIFT- UND BUCHWESEN DES MITTELALTERS

REIHE II, BAND 11

KATALOG DER MITTELALTERLICHEN HANDSCHRIFTEN IN SALZBURG

STIFTSBIBLIOTHEK MATTSEE, ARCHIV DER ERZDIÖZESE SALZBURG, SALZBURGER LANDESARCHIV, ARCHIV DER STADT SALZBURG, SALZBURG MUSEUM

REGISTERBAND

BEARBEITET VON
NIKOLAUS CZIFRA UND RÜDIGER LORENZ

NIKOLAUS CZIFRA, RÜDIGER LORENZ

KATALOG SALZBURG

REGISTERBAND

ÖSTERREICHISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN
PHILOSOPHISCH-HISTORISCHE KLASSE
DENKSCHRIFTEN, 475. BAND

VERÖFFENTLICHUNGEN ZUM SCHRIFT- UND BUCHWESEN DES MITTELALTERS

HERAUSGEGEBEN VON WALTER POHL

REIHE II

VERZEICHNISSE DER HANDSCHRIFTEN ÖSTERREICHISCHER BIBLIOTHEKEN

HERAUSGEGEBEN VON CHRISTINE GLASSNER

BAND 11

HERAUSGEGEBEN VON GEROLD HAYER

REGISTERBAND

Wien 2015

KATALOG DER MITTELALTERLICHEN HANDSCHRIFTEN IN SALZBURG

STIFTSBIBLIOTHEK MATTSEE, ARCHIV DER ERZDIÖZESE SALZBURG, SALZBURGER LANDESARCHIV, ARCHIV DER STADT SALZBURG, SALZBURG MUSEUM

REGISTERBAND

BEARBEITET VON
NIKOLAUS CZIFRA UND RÜDIGER LORENZ

Verlag der
Österreichischen Akademie
der Wissenschaften

Wien 2015

Vorgelegt von w. M. Walter Pohl in der Sitzung vom 18. Oktober 2013

Veröffentlicht mit Unterstützung des
Austrian Science Fund (FWF): PUB 181-V18

Die Arbeit an diesem Katalog wurde finanziert durch den Fonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung und durch den Jubiläumsfonds der Österreichischen Nationalbank.

Die „Veröffentlichungen zum Schrift- und Buchwesen des Mittelalters“
setzen die „Veröffentlichungen der Kommission für Schrift- und Buchwesen des Mittelalters“ fort;
die seinerzeitige Reihenzählung und die Bandzählung innerhalb der Reihen sind durchgehend beibehalten.

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek
Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie,
detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über http://dnb.d-nb.de abrufbar.

Diese Publikation wurde einem anonymen, internationalen Peer-Review-Verfahren unterzogen.
This publication has undergone the process of anonymous, international peer review.

Die verwendete Papiersorte ist aus chlorfrei gebleichtem Zellstoff hergestellt,
frei von säurebildenden Bestandteilen und alterungsbeständig.

ISBN 978-3-7001-7586-5

Satz: Werbeagentur Crossdesign GmbH, A-8042 Graz
Druck und Bindung: Prime Rate kft., Budapest

http://epub.oeaw.ac.at/7586-5
http://verlag.oeaw.ac.at

INHALTSVERZEICHNIS

REGISTER DER TEXTANFÄNGE

Deutsche Initien erscheinen in Kursivdruck. Mit einem Asteriskus versehene Initien wurden im Katalogtext nicht ausgeschrieben.

– Notandum, quod quinque sunt virtutes, quae faciunt vitam hominis placere deo. Prima est maturatio **13**, 183r
– Sancta mater ecclesia frequentans limina, hoc verbum nobis duo exprimit de beato Nicolao **27**, 2ra
– *Sancti martyres per viam compendii euntes ad caelestia gaudia pervenerunt tempore brevi iuxta id **13**, 223v
– Tria hic notantur. Primo qualis iste sanctus fuit apud homines ibi 'Sacerdos magnus' **27**, 48ra
Ecce servus meus exaltabitur … (Is 52,13)
– *Nota, quando aliquis vult habere aliquem, qui sibi serviat, quattuor requiret ab eo. Primo quod sit **40**, 159va
– *Quando aliquis vult habere aliquem, qui sibi serviat, quattuor requirit ab eo. Primo quod sit mundus **41**, 37rb
Ecce super montes pedes evangelizatis … (Na 1,15). In verbis propositis diligenter expositis duo tanguntur ad commendationem et laudem istius apostoli **41**, 234vb
Ecce veniet dominus, princeps regum terrae … (CAO 2550; vgl. Is 40,10). Veniet dominus, fratres, veniet sine dubio diebus istis sanctis visitare et consolari omnes, qui eum devoto corde desiderabant **79**, 192v
Ecce venio cito … (Apc 22,12). Sunt quattuor genera hominum et omnes serviunt deo et unicuique dabit secundum opera sua, quod figuratum est in libro Hester **79**, 167r
*Ecce video caelos apertos … (Act 7,55). Beatus Stephanus appropinquans ad passionem duo vidit, videlicet caelos apertos et Iesum stantem **41**, 8va
Ecce videtis, quem elegit dominus … (I Sm 10,24)
– *In verbis istis praemissis duo notantur. Primum est electio Matthiae a deo facta, cum dicitur **41**, 24va
– *In verbis praemissis notantur duo de sancto Matthia. Primum est electio eius **27**, 63ra
*Ecce vir, cuius erat species quasi species aeris … (Ez 40,3). In praemissis verbis notantur quinque, in quibus beatus Georgius commendatur. Primum est mentis virilitas **2**, 330v
*Ecce vox sanguinis fratris tui Abel … (Gn 4,10). Verba ista sunt domini interpretantis infelicem Boleslaum super morte fratris sui Wenceslai **27**, 42va
Eden sacer paradisi locus ad orientem, quod in voluptatem deliciasque transfertur **245**, 12v
Effodientes thesaurum gaudent vehementer cum invenerit … (Iob 3,21). Quanto aliquid cum maiori labore quaeritur , tanto cum maiori invenitur, unde illi, qui ad thesaurum **40**, 239vb
Ego Erasmus Fuchs in Palting vicarius praesens vestrae paternitatis mandatum die decima nona Iunii **40**, 269*r
Ego et pater tuus dolentes … (Lc 2,48). Nota quod debemus dominum quaerere sapienter et in loco congruo et in tempore optimo **41**, 116vb
Ego lux in mundum veni … (Io 12,46)
– *Hoc evangelium scribitur Iohannis XI. (!) et legitur feria sexta post dominicam praecedentem, in quo ostenditur, quantae dignitatis et excellentiae fuerit Christus **30**, 465va
– *Istud evangelium scribitur Iohannis XII. capitulo et legitur feria sexta post dominicam praecedentem, in quo evangelio ostenditur, quantae dignitatis et excellentiae sit Christus **30**, 45ra
Ego N. presbiter iuro per sanctam et individuam trinitatem, patrem et filium et spiritum sanctum **74**, 7r
Ego Nicolaus rogatus a quibusdam in practica studere volentibus, eos recto ordine modum dispensandi **247**, 61r
Ego non intendo in hoc meo libro **261**, 60ra
*Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam … (Ier 11,19). Saepe Christus in scripturis agnus appellatur propter mansuetudinem et innocentiam **37**, 101rb
*Ego si exaltatus fuero a terra … (Io 12,32). Notandum est, quod septem sunt sacramenta ecclesiae, scilicet baptismus, paenitentia, ordo **40**, 195vb
Ego sum lux mundi, qui sequitur me … (Io 8,12)
– *Secundum beatum Augustinum tanta est unitas capitis ad membra et membrorum ad caput **37**, 73rb
– *Super hunc locum dicit Augustinus: Haec verba domini cum verbis psalmi concordant **37**, 72ra
Ego sum panis vitae … (Io 6,48)
– In priori sermone aggregatis ex fidelibus ad invicem caritate connexis ex ceteris causis ibi expressis **29**, 334va
– In priori sermone aggregatum ex fidelibus ad invicem caritate connexis ex causis ibi expressis **18**, 221vb
Ego sum panis vivus … (Io 6,41). Iste venit de longe de speculo trinitatis confermentatus in utero virginis spiritus sancti gratia **27**, 125va
Ego sum pastor bonus … (Io 10,11)
– *Hoc evangelium facit memoriam de bono pastore et de ovibus. Iste pastor fuit Christus, qui fideliter **40**, 65va
– *Hoc evangelium scribitur Iohannis decimo capitulo et legitur dominica secunda post paschae festum, in quo Christus ostendit se esse bonum et verum pastorem **30**, 38ra

*Erat favus mellis in ore leonis … (Idc 14,8). In verbis istis commendatur beatus Marcus a duobus, scilicet a sanctitate vitae et a suavitate doctrinae **27**, 66va; **41**, 41rb

Erat homo ex Pharisaeis Nicodemus nomine … (Io 3,1)

– Circa expositionem huius evangelii, quo ad intellectum simplicium est sciendum, quod hodierna die **13**, 49r

– *Festum de trinitate olim ab ecclesia non fiebat, sed quia ipsam trinitatem multae hereses **41**, 191rb

– *Hoc evangelium scribitur Iohannis secundo (!) et legitur dominica, quae est octava pentecostis, in qua sancta mater ecclesia recolit festum sanctae trinitatis **30**, 126rb

– Hodie agimus festum sanctae trinitatis et licet dominus deus sit unus in substantia et maiestate **13**, 315r

Erat Iesus eiciens daemonium et illud erat mutum … (Lc 11,14)

– Animadvertendum, quid valuerit ei Christo hoc miserum corpus nihil (?), sed pius dominus **13**, 28v

– *Chrysostomus et Theophilus dicunt et habetur Matthaei XII.: Ille daemoniacus erat mutus **12**, 285vb

– *Daemones enim frequenter plus solito ante et circa Christi adventum obsidebant homines **12**, 284ra

– Daemonium non fuit mutum, sed daemoniacus per eum fuit factus mutus **17**, 135va

– *Hoc evangelium habet quattuor partes: Prima pars dicit de prodigo (!) uno, quod Christus fecit **40**, 41ra

– *Hodie legimus, carissimi, in evangelio, quod tria miracula in uno facta sunt homine: Caecus videt, mutus loquitur, obsessus a daemonio liberatur **79**, 61v

– *Id est: Hominem, quem obsedit, fecit mutum. Ubi nota, quod ille daemoniacus erat mutus **25**, 110va

– *In his verbis tria notantur: Mira hominis sanitas, Christi potentia, peccatoris fragilitas, divinitatem **17**, 135ra

– In illis verbis duo notantur. Domini benignitas, ibi ‘Erat Iesus eiciens daemonium’ **79**, 56v

– *In verbis huius evangelii tria notantur. Primo Christi potentia, cum dicitur ‘Erat Iesus eiciens’ **15**, 20ra

– *Non quod talia sunt in daemone formaliter, sed ab effectu, quia hominem, quem obsedit **25**, 108vb

– Notandum, quod primum secundum Nicolaum de Lyra Pharisaei ex consideratione operum Christi **2**, 92r

– Notandum, quod quattuor sunt, quae trahunt hominem a confessione sive faciunt eum mutum **41**, 124vb

– *Per istum daemoniacum, secundum quod dicit glossa, significatur peccator obsessus peccato. Sed tria notantur summatim in hoc evangelio. Primum est difficilitas absolutionis **79**, 56r

– Postquam in praecedenti dominica audistis, quomodo quilibet homo in suis necessitatibus, puta **11**, 114va

– *Quam detestabile sit vitium invidiae et fugiendum. Patet propter multa mala, quae ex isto **12**, 285rb

– *Quia diabolus in isto tempore quadragesimali magis exercet conatus suae temptationis **37**, 131vb

– *Secundum quod dicit Beda in homilia de Christi transfiguratione, ut patet Matthaei XVII. **12**, 283va

Erat Iesus in civitate, quae vocatur Naim … s. Ibat Iesus in civitate …

Erat Ioseph et mater Iesu … s. Erat pater et mater Iesu mirantes …

*Erat navis in medio mari … (Mc 6,47). Sicut dies dominica dedicata est dominicae resurrectionis et feria sexta dedicata est eius passioni **37**, 9ra

Erat olim in partibus aquilonis homo quidam potens et nobilis, qui et gloria praeminebat **35**, 151ra

Erat pater et mater Iesu mirantes … (Lc 2,33)

– *Apparuit benignitas et humanitas salvatoris nostri die utique **12**, 89ra

– *Augustinus in quodam sermone de Christi nativitate, qui incipit ‘Adiuvet nos’ **12**, 81rb

– *Evangelium praesens tangit primo de parentibus **12**, 82rb

– *Humanum est, quod occurrentibus aliquibus insolitis homines admirari solent **12**, 89va

– *In evangelio isto nobis sunt tria consideranda. Primo quia Maria et Ioseph mirantur. Secundo quia Simeon **79**, 31r

– *In hoc evangelio tria notantur. Primo Mariae et Ioseph admiratio; secundo Simeonis **17**, 93vb

– *In verbis huius evangelii tria notantur. Primo Mariae et Ioseph admiratio cum dicitur **15**, 8vb

– Nota in evangelio hodierno tres personae ponuntur, quae sunt vobis ad instructionem **41**, 113rb

– *Notandum illa, de quibus hoc evangelium dicit, facta sunt in evangelio in quadragesima **40**, 12vb

– Notandum, quod in hoc evangelio narrantur ea, quae futura sunt de puero Iesu **2**, 19v

– Omnes scimus et edicimus, quod dominus noster natus est de pura virgine Maria **13**, 16r

– Postquam audistis in praecedentibus, praesertim in die nativitatis domini, quomodo eius nativitas **11**, 46vb

*Erat quidam languens Lazarus a Bethania de castello Mariae … (Io 11,1). Cum quadam vice Christus Hierosolymis praedicaret et inter cetera diceret: Ego et pater unum sumus **37**, 68vb

Erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum … (Io 4,46)

– Circa quam notandum, quod sicut dicit Theophilus: Iste rex non credidit pleniter, sed ex parte **13**, 86r

– *Conditor animarum et corporum, qui pro salute humani generis ad terram descendit divinitatis suae **40**, 122va

– Dicitur: Nota Capharnaum in tempore villa consolationis et signat ista temporalia, in quibus mundani **41**, 159ra

– Ecce rex et non regulus. Secundo debet esse sapiens in futurorum provisione, nota iturus **41**, 159rb

– Expurgate ex toto, expurgate extra alios, purgate ultra alios, purgate ut qui post divinitatem praesit **41**, 165vb
*Exspectatio iustorum laetitia … (Prv 10,28). In verbis huius auctoritatis tria sunt cognoscenda. Primo qui sint isti sancti; secundo quae sit eorum laetitia **2**, 375v
Exsultavit Iesus in spiritu sancto … (Lc 10,21)
– *Hoc evangelium scribitur Lucae 13. (!) capitulo et legitur feria quarta post praedictam dominicam, in quo evangelio ponitur devotorum commendatio **30**, 193ra
Exsurge gloria mea, exsurge psalterium … (Ps 56,9). Vide, quam amicabiliter et dulciter pater alloquitur filium de sua resurrectione, quia secundum glossam haec verba sunt patris ad filium **2**, 327v

Fac me, quaeso, omnipotens deus, ita iustitiam indui, uti in sanctorum merear exultatione laetari **76**, 7ra
Facies bovis a sinistris ipsorum quattuor … (Ez 1,10). Sicut dictum fuit in principio evangelii **20**, 133va
Facies leonis a dextris ipsorum quattuor … (Ez 1,10). Secundum quod dictum fuit in principio **20**, 109rb
Facite vobis amicos de mamona … (Lc 16,9)
– *In verbis istis beatus Lucas duo facit: Primo docet nos sicut pater filium suum ut amicos acquiramus **41**, 151vb
– *Quadruplicem habet homo amicum, videlicet deum, hominem, angelum, diabolum **79**, 128v
Facta est laetitia magna in populo … (I Mcc 4,58)
– *Hoc verbum scriptum est in libro Machabeorum et convenit dedicationi. Nota prima dedicatio **41**, 194ra
– Hoc verbum scriptum est in libro Machabaeorum et convenit dedicationi, sed nota, quod prima **40**, 218ra
Facta est quaestio ex discipulis Iohannis … (Io 3,25)
– *Hoc evangelium scribitur Iohannis 12. capitulo et legitur feria quarta post dominicam praecedentem, in quo evangelio Christus ostenditur esse verus Messias ex testimonio Iohannis **30**, 462rb
– *Istud evangelium scribitur Iohannis tertio capitulo et legitur feria quarta post dominicam praecedentem, in quo Christus probatur fuisse verus Messias per testimonium Iohannis **30**, 43ra
*Facta sunt encaenia Hierosolymis … (Io 10,22). Encaenia erat festum dedicationis templi et dicitur encaenia encaeniorum in plurali **37**, 83vb
*Factum est in una dierum docente Iesu … (Lc 20,1). Hoc evangelium scribitur Lucae 20. capitulo et legitur feria sexta post dominicam praecedentem, cuius sententia formaliter declarata est **30**, 320va
*Factum est in una dierum et Iesus sedebat … (Lc 5,17). Hoc evangelium scribitur quinto capitulo et legitur feria sexta post festum pentecostis, in quo declaratur virtus divinitatis Christi **30**, 124ra
*Factum est proelium magnum in caelo … (Apc 12,7). Notandum, quod ecclesia hodie colit festum omnium angelorum et inde nominatur hoc festum **40**, 201vb
*Factum est, ut moreretur mendicus … (Lc 16,22). In istis verbis dominus duo facit. Primo describit finem pauperis Lazari ad consolationem bonorum **41**, 142rb
Factum est, ut offerret Cain de fructibus terrae munera domino (Gn 4,3) **26**, 278ra
Factum est, ut turbae irruerent … s. Cum turbae irruerent …
*Fasciculus myrrhae dilectus meus … (Ct 1,12). Virgo beata in Christi passione multam habuit amaritudinem. Ideo dicit fasciculus myrrhae **37**, 114rb
Febris est calor praeter naturam factus in corde **253**, 48r
Febris pestilentialis est calor extraneus, cuius materia est venenosa effecta in sui augmento calefaciens **78**, 1ra
*Fecit deus duo magna luminaria … (Gn 1,16). Notandum est, quod per ista duo magna luminaria possumus intelligere magnos apostolos Petrum **40**, 175ra
Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore … (III Rg 10,18). ‘Salomon’ interpretatur ‘pacificus’ et significat dominum Iesum Christum, qui est verus pacificus, pacificans omnia, quae in caelo et in terra sunt **2**, 320v
*Fecit illum dominus crescere … (Sir 44,22). Ecce verba, quae leguntur ad honorem beati Gregorii. Competunt ei duplici ratione. Primo ratione eius **41**, 27vb
Fenichell I lot, annißׂ I lot, sies holcz I lot, zimetrern I lot. Die zimetrern und das sies holz **254**, 1r
*Fides tua te salvam fecit … (Lc 7,50). Ambrosius homilia super exameron et Isidorus 13. Ethicorum narrat, quod ista avis phoenix, quando senescit finis vitae suae **23**, 118vb
*Fiduciam talem habemus per Christum … (II Cor 3,4). Apostolus in hac epistula dirimit quandam controversiam, quae maxime (!) erat tempore suo **19**, 125rb
Fili hominis, ostende domui Israel … (Ez 43,10). Haec verba dixit dominus servo suo Ezechiel, predicatori tui praecepit, ut ostendat filiis Israel **41**, 205ra
*Fili, tu semper mecum es … (Lc 15,31). Quamvis dixerit illa verba pater filio suo, qui secum remanserat, ut ipsum placaret **37**, 39ra
Filia mea modo defuncta est … (Mt 9,18). Filia tua est anima tua defuncta per culpa. Tibi manus Christi imponitur per gratiam **79**, 164r
Filia populi mei indue cilicio, spargere cinere … (Ier 6,26). Quamvis sollemnitas quadragesimalis in sequenti dominica inchoetur, ecclesia tamen has quattuor dies **37**, 1ra

– *In verbis istis apostolus hortatur nos, ut gaudeamus in domino et hoc contra festum instans **41**, 111vb
– *Moraliter ad aedificationem nostram circa hanc partem tria videamus **19**, 12va
– Nota quod vir iustus debet in domino gaudere dupliciter. Primo, quod subditum est tam bono domino **41**, 112ra
– Notandum est, quod triplex est gaudium, scilicet carnale, spirituale et aeternale **2**, 22v
– *Verba ista licet modica sint serie vocis, multa tamen sententia sunt et intellectu **15**, 5va
– *Vere si dissimulare volumus, magnum gaudium instat toti populo christiano de nativitate **19**, 12rb
Gaudium erit coram angelis dei … (Lc 15,10)
– In his verbis dominus hortatur nos ad paenitentiam post lapsum. In proxima enim dominica **11**, 203rb
– Nota quod octo sunt genera paenitentium, quorum septem damnantur et octavum salvatur **41**, 144vb
– *Si angeli dei gaudent de nostra conversione, et nos debemus gaudere de eorum glorificatione **41**, 193ra
Generatio, cuius excelsi sunt oculi … (Prv 30,13). His verbis docet nos Salomon, ut diligenter caveamus ab omni superbia, quae angelum eicit de caelo et hominem de paradiso **4**, 98rb
Generatio, quae patri suo maledicit … (Prv 30,11). His verbis inducet nos Salomon ad honorem parentum, quia hoc est primum praeceptum secundae tabulae **4**, 94vb
Generatio, quae sibi munda videtur … (Prv 30,12). His verbis docet nos, ut ita vivamus, ut de operibus nostris habeamus bonam conscientiam coram deo et non gloriemur de laude hominum **4**, 96va
Generosa domina uxor domini Simonis de Porto laborabat sibilo in sinistra aure eius continuo fixo **78**, 210rb
Gichtbrichtig: In hand und fiessen bin ich fürwar khrumb und gichtbrichtig, han vill jahr **258**, 120
Gloria patri et filio et spiritui sancto. Haec sunt verba ecclesiae, quae laudat ipsum patrem et filium et **15**, 40rb
Glorietur simul humiles in exaltatione sua … (Iac 1,9). In verbis istis diligenter expositis tria commendantur, ad ipsi (?) episcopi et confessoris. Commendatur enim **41**, 237ra
Glorificavit eum in conspectu regum … s. Magnificavit eum in conspectu regum …
Gloriosa dicta sunt de te civitas dei … (Ps 86,3).
– *Hominem ex duabus naturis dicimus esse compositum. Una spirituali, altera corporali. Et auctoritas clamat et ratio confirmat et circa experientia nobis probat **4**, 173r
– Memini me in priori sermone huius festi aliqua dixisse de his, quae gloriosam desiderabilem **25**, 372va
Gloriosa virgo martyr Dorothea ex patre Dorotheo et matre Theodora progenita est ex nobili sanguine **40**, 216va
Gott der herr ist inn seinem gottlichen wesen ein gar großes feuer unnd überaus helles liecht **223**, 101r
Gratia dei et misericordia … (Sap 4,15). Haec epistula legitur de sanctis martyribus, quia ipsi prae omnibus deum eligerunt, ideo eius misericordiam sunt secuti **4**, 66vb
Gratia domini nostri Iesu Christi et caritas dei … (II Cor 13,13)
– Haec verba dicit apostolus de sancta trinitate, cuius hodie festivitatem celebramus et priusquam de sancta trinitate **13**, 314r
– *Tam in evangelio quam in epistula exprimitur trinitas divinarum personarum cum suis appropriatis **19**, 94ra
Gratia domini nostri Iesu Christi, caritas dei … (II Cor 13,13)
– *Gratia pertinet ad filium, caritas ad patrem, communicatio ad spiritum sanctum **15**, 39ra
– *In verbis his apostolus duo facit. Primo enim beneficia sanctae trinitatis notificat, cum dicit **15**, 39ra
*Gratia domini nostri Iesu Christi vobiscum … (Rm 16,20). Haec verba dixit beatus Paulus, qui usque ad tertium caelum raptus fuit et ibi multa secreta vidit **79**, 102r
Gratias agere debemus deo semper … (II Th 1,3). Haec epistula legitur de sanctis martyribus, quia ipsi talia et tanta sustinuerunt pro Christo, pro quibus merito debemus Christo agere gratias **4**, 32ra
Gratias ago deo meo semper pro omnibus vobis … (I Cor 1,4)
– *Augustinus super psalmum 128. sic inquit: ‘Numquid parum deo grati esse debemus’ **16**, 140ra
– *Hic incipit prima epistula ad Corinthios, in qua praemissa salutatione ponit exordium **19**, 141ra
Gratias ago pietati summaeque bonitati ac dilectioni tuae, domine, deus meus, pro illa immensa bonitate ac dilectione **224**, 119v
Gratis accepistis, gratis date … (Mt 10,8). In hoc evangelium legitur de sanctis apostolis, quae ipsi primo et principaliter fecerunt, quae in eo scripta sunt **4**, 27rb
Gruͤzz in gruͤzz verloͤzzen vor staͤtter lieb uberflozzen **5**, 75v

Habens filiam naturalem cum muliere, cum qua poterat habere extraneum heredem **84**, 222vb
Habentes donationes secundum gratiam, quae data est … (Rm 12,6)
– *Augustinus libro primo de verbis domini sermone septimo sic ait: ‘Cave, Christiane, cave superbiam’ **16**, 20rb
– *Intellectus huius epistulae dependet ex superioribus, scilicet ex epistula dominicae praecedentis **19**, 28va
Habet hoc proprium ars quaelibet, ut faciliori compendio ad finem ducat optatum admirari praeterea **18**, 290r

– *Evangelium illud in tres partes dividitur. In prima parte dicit, quod tres Mariae emerunt aromata **13**, 299v
– *Evangelium istud tria dicit. Primo quod tres Mariae emerunt aromata. Secundo quod mane surrexerunt ad unguendum **79**, 83v
– *Hae duae ultimae fuerunt sorores ex parte matris cum virgine gloriosa **12**, 355ra
– Hoc evangelium scribitur Marci XVI. capitulo et legitur in die paschae, in quo, postquam declaratum **30**, 5va
– *Hodie est dies, quam prae aliis diebus fecit dominus, unde prae gaudio exultare debemus **13**, 300r
– *In praesenti evangelio evangelista facit mentionem de aliquibus personis, quae emerunt aromata **40**, 60vb
– *In verbis huius evangelii tria notantur. Primo quod istae tres sanctae mulieres ad unguendum **15**, 27va
– Istius evangelii Maria Magdalena idest Maria Magdaleni vel de quodam castello Magdalon **13**, 35v
– *Istud evangelium in tres partes dividitur: Primo dicit, quod istae tres sanctae mulieres emerunt **17**, 99vb
– *Maria Magdalena et Maria Iacobi minoris mater, quae fuit Cleophae filia et uxor Alphei **25**, 181vb
– *Praesens novi testamenti praecipua festivitas inter ceteras venerabilis toto orbe terrarum non **12**, 354va
– Probavit dominus resurrectionem suam primo per angelos, qui non mentiuntur **2**, 112v
– *Quamvis aliae multae mulieres dominum sequerentur, istae tamen tres praecipue venerunt **37**, 115va
– *Sicut ex decursu praesentis evangelii clare patet, quod sanctae illae mulieres venerunt ad sepulcrum **12**, 361va

Maria optimam partem elegit … (Lc 10,42)
– *Omnipotens dominus in multis excellentiis et praerogativis virginem Mariam prae ceteris sanctis **25**, 346ra
– *Scribitur Lucae decimo et legitur in evangelio hodierno. Beata dei genitrix et semper virgo Maria **25**, 336ra

Maria peperit filium suum primogenitum … (Lc 2,7). Heri audistis, qualiter virgo gloriosa et sanctus ille Ioseph pater putativus sive nutriticius Iesu **11**, 41rb

*Maria stabat ad monumentum … (Io 20,11). Hoc evangelium scribitur Iohannis 20. et legitur feria quinta post festum paschae, in quo declaratur, qualiter Maria Magdalena pervenerit **30**, 21ra

Matthaeus etc. Hic est primus prologus beati Hieronymi, qui praeponitur evangelio Matthaei **20**, 5va

Medela est beneficium salvationis quod **253**, 59r

Medicina est, quae corporis vel tuetur vel restaurat salutem, cuius materia versat in morbis **251**, 9r

Medicina est scientia cognoscendi dispositiones humani corporis **228**, 1r

Medicorum non solum moderni verum etiam antiqui membra corporis loca appellaverunt **261**, 162ra

Melancholicus dolor descendit in sanguine colore prasino, item de sanguine **251**, 28v

Melior est dies mortis die nativitatis … (Ecl 7,2). Quod nimirum de bonis et electis est intelligendum, quia malis et reprobis nec dies nativitatis nec mortis bona dici potest **35**, 144rb

Melior est manifesta correptio … (Prv 27,5). His verbis ostendit Salomon, quis sit verus amicus, scilicet ille, qui nos pro malis nostris dure corrigit **4**, 56ra

Memento homo, quod cinis es et in cinerem revertis … (Gn 3,19)
– Homo tria notare debes in his verbis, cum sacerdos accipit cineres. Primo facit crucem in capite **41**, 167va
– Nota quod cinis datur propter septem causas ab ecclesia, quarum tres causant humilitatem **41**, 167rb

Memento iudicii mei quia … (Sir 38,23)
– Audite verba istius mortui. Ecce mortuus praedicat: Videte, quomodo didicit praedicare. Aliquando forte voluit audire **79**, 230v
– ‘Est tempus flendi et tempus ridendi’ (Ecl 3,4). Heri risimus, quia fuit nobis spes de vita amici **27**, 128va
– Haec verba, quae leguntur Ecclesiastico, sunt verba in persona defunctorum recitata secundum glossam **79**, 227r
– Magna dei bonitas, qui omnes vult salvos fieri, non solum pro patriarchas, prophetas, angelos, apostolos per filium locutus est **79**, 230r

Memento mei cum bene tibi fuerit … (Gn 40,14). Carissimi, hodie memoriam et anniversarium agimus omnium animarum fidelium, quae sunt **27**, 126rb

*Mementote operum vestrum patrum … (I Mcc 2,51). Matthathias sanctus zelator, id est amator legis, ad filios suos. Per istum Matthathiam signatur deus pater **27**, 46ra

Memor esto Iesum Christum resurrexisse a mortuis … (II Tim 2,8). Haec epistula legitur de uno martyre, qui libenter est mortuus pro Christo, ut secum regnet in futuro **4**, 61vb

Memor esto iudicii mei, sicut enim erit, et tunc dominus habet duo iudicia, unde particulare **40**, 219rb

Memorare novissima tua et in aeternum … (Sir 7,40)
– Sicut dicit beatus Augustinus libro suarum Meditationum, plus vitanda est soli peccati foeditas **19**, 288ra
– Verba sunt Salomonis. Sunt autem multa, quae frequenter in memoria habere debemus **27**, 127vb
– Verba sunt Salomonis. Sunt autem multa, quae in memoria frequenter habere debemus **79**, 183v

Mense Ianuario sanguinem non debes minuere neque potionem solutionis accipere **251**, 26r
Merkht auf ir herren es gepietet mein gnediger herr landshaubtman von wegen unsers **159**, 117v
Michael princeps magnus stat … (Dn 12,1)
– *Festum istud possumus notare, quomodo vocetur vel quomodo institutum sit et quare **27**, 42*vb
– *Hodie agimus festum omnium sanctorum angelorum, cum quibus dominus ornavit caelum **41**, 88ra
– *In verbis istis commendatur beatus Michael et omnes angeli a tribus. Primo a fortitudine **41**, 89va
Mihi autem absit gloriari … (Gal 6,14)
– *Consuetudo est bonorum hospitum curiam suam decorare **27**, 68ra
– *Modus est bonorum hospitum curiam suam decorare, volentibus arborem ponere in medio curiae **41**, 44ra
– Narrat Valerius Maximus, quod tanta in Romanis antiquis cupido fuit gloriae, quod non solum temporalia bona **4**, 157r
– *Significanter dicit apostolus nisi in cruce domini nostri Iesu Christi gloriari, non in cruce mali latronis **41**, 46ra
– *Verba ista sunt devote passionem Christi iugiter cogitantis et amori eius mundi delicias contemnentis **13**, 203v
*Mihi omnium sanctorum minimo data est … (Eph 3,8). Nam secundum philosophum vicesimo (?), quod maius est certum experimentum nihil patitur esse vacuum **4**, 191v
Miseremini mei, miseremini mei … (Iob 19,21)
– *Miseremini mei, pater misericordiae, et animam, quam redemisti, ad vitam aeternam resuscites **41**, 96ra
– *Nota, quod ibi dicitur bis miseremini mei. Primo quia ibi estis, ubi est misericordia dei **40**, 209ra
– Sunt causae, quare bis dicitur ‚miseremini'. Primo quasi dicit quia ibi estis, ubi est misericordia **41**, 99vb
Misereor super turbam, quia iam triduo sustinent me … (Mc 8,2)
– *Deus est misericors ex natura, unde Iob; misericordia crevit mecum ab infantia sive in pueritia **41**, 150vb
– Haec verba dixit dominus Iesus discipulis suis in monte. Nam postquam sanavit filiam Chananeae **11**, 228va
– *In evangelio isto tria nobis sunt consideranda. Primo quod dominus cum discipulis suis in desertum locum ivit **79**, 119v
– *In verbis istis duo notantur. Primum est misericordia domini, ibi miseretur turbam **41**, 150va
– *Quando quis ab adolescentia sua misericordiam exercere non potest, se continere consuevit **41**, 149vb
– *Quomodo miseretur, dominus, dicitur in psalmo: ‘Quomodo miseretur pater filiorum etc.’ (Ps 102,13) Considerare hic possumus quadruplicem misericordiam domini **79**, 120v
– Res naturalis ab intrinseco non impedita statim prorumpit in operationem sibi propriam **72**, 1r
Miserere mei deus psalmus. ‘David, cum venit ad eum Nathan propheta quando vel quoniam intravit’ **21**, 316r
Miserere mei, domine fili David … (Mt 15,22)
– In proxima dominica audistis, quomodo dominus noster Iesus Christus ductus est a spiritu sancto **11**, 110vb
– Nota quod ista mulier quattuor fecit, propter quae filia sua a daemonio est liberata, quae et quilibet **41**, 123va
*Misericordias domini in aeternum cantabo … (Ps 88,2). Beatus Bernhardus in quadam sermone dicit se videre septem misericordias domini in se **25**, 189va
Miserunt Iudaei a Hierosolymis sacerdotes et Levitas ad Iohannem … (Io 1,19)
– Circa hoc evangelium notandum, quod Iudaei fraudulenter miserunt ad Iohannem, secundum Chrysostomum **2**, 17r
– *Haec dominica est media inter pascha et ascensionem. Et ideo evangelium loquitur de morte et resurrectione Christi et de eius ascensione **2**, 126v
– *Hoc evangelium probat humilitatem Iohannis baptistae et concludit in se tres partes vel etiam plures **40**, 8rb
– *In evangelio isto tria nobis sunt consideranda. Primo Iohannis mira sanctitas … Vere mira erat eius sanctitas, quia purus homo erat et propter nimiam abstinentiam populus eum Christum esse dicebat **79**, 20v
– *In hoc evangelio tria notantur. Primo sanctitas Iohannis; secundo eius mira humilitas **17**, 92rb
– In hodierno evangelio ostendit Christus primo suam passionem, ibi ‘Modicum et iam non videbitis me’ **2**, 132v
– In isto evangelio ostenditur nobis, quam humilis sanctus Iohannes baptista fuerit **13**, 15v
– *In isto evangelio tria nobis notanda sunt. Primo Iohannis mira sanctitas … Dicit ergo evangelium: Miserunt ergo Iudaei ad Iohannem **79**, 19v
– *In verbis huius evangelii tria notantur. Primo Iohannis sanctitas. Secundo mira eius humilitas **17**, 6vb
– *Secundum Origenem Iudaei videntes prope esse tempus adventus Messiae **12**, 42rb

PERSONEN-, ORTS-, TITEL- UND SACHREGISTER

VERZEICHNIS DER IN DEN BESCHREIBUNGEN ZITIERTEN HANDSCHRIFTEN

ADRESSEN DER BESCHRIEBENEN BESTÄNDE

Mattsee
Stiftspfarre Mattsee
Stiftsplatz 1
A-5163 Mattsee

Salzburg
Archiv der Erzdiözese Salzburg
Kapitelplatz 3
A-5020 Salzburg

Archiv der Stadt Salzburg
Glockengasse 8
A-5020 Salzburg

Salzburger Landesarchiv
Michael-Pacher-Str. 40
A-5020 Salzburg

Salzburg Museum
Bibliothek und Archiv
Alpenstraße 75
A-5020 Salzburg

ISBN 978-3-7001-7586-5